

การถอดองค์ความรู้ วัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวทางในการพัฒนาชุมชน ชุมชนให้มีความพร้อมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

กรณีศึกษา : วัฒนธรรมชุมชนมุสลิม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Removal of knowledge local knowledge and ways to develop community
groups to be ready for management Creative Tourism

Case Study: Muslim Community Culture Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

ชุมพล พิษพันธ์ไพศาล

สาขาวิชาการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Email : chumpol_oh@hotmail.com

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมุสลิมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และศึกษาแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้มีความพร้อมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สัมผัสภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชน ของชุมชนมุสลิม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน การทดลองทำอาหารทดลองท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า 1) วัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชุมชนมุสลิม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีทั้งที่มีลักษณะเฉพาะของชุมชนเอง และผสมผสานวัฒนธรรมมุสลิมในแหล่งอื่น ๆ ของประเทศ โดยเป็นวัฒนธรรมตามวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในเทศกาลประเพณีตลอดจนวันสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนามีอาหารที่เป็นวัฒนธรรมเชิงวัตถุที่พัฒนาใช้ในประเพณีต่าง ๆ ร่วมกันอย่างหลากหลาย 2) แนวทางในการพัฒนาให้มีความพร้อมเพื่อการจัดการท่องเที่ยว กลุ่มชุมชนมีความเห็นร่วมกันว่า ควรจัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ พร้อมนำเสนอในรูปแบบของ Model ELSVDE โดยให้ความสำคัญในการพัฒนา 3 ด้าน คือ 2.1) ด้านแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2.2) ด้านคุณค่าทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม 2.3) ด้านประสบการณ์ตรงกับเจ้าของวัฒนธรรม

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, อาหารวัฒนธรรมมุสลิม, ELSVDE

Abstract

The purpose of this research. To study and collect information on the culture of the community. And local wisdom Of the Muslim community in Ayutthaya Province Study and develop the community to be ready for creative tourism management. And culture Of the Muslim community Phra Nakhon Si Ayutthaya Province Using action research The tool is an in-depth interview. Operation Meeting Study visit Cooking experiments 1) Community culture and local wisdom. Of the Mullim community Phra Nakhon Si Ayutthaya Province Both have the characteristics of the community itself. It is a culture of life and culture, in festivals, traditions, and important religious days. There are various types of object-oriented culture developed in the various traditions. To develop to be ready for tourism management. The community has the same opinion. Tourism should be managed in accordance with the principles of creative tourism. The ELSVDE model is featured in three main areas: 2.1) Learning exchange 2.2) Social, cultural and environmental values 2.3) Experience with the owner of the culture.

Keywords : Creative Tourism, Local Wisdom, Muslim Cultural Cuisines, ELSVDE

1. บทนำ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. [1] ได้สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ถือได้ว่าเป็นกระบวนทัศน์ (New Travel Paradigm) และทิศทางใหม่ของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน จากการท่องเที่ยวแบบเดิมในยุคแรก ๆ ที่ให้ความสนใจกับการพักผ่อน หย่อนใจ (Sun-Sea-Sex Tourism) มาสู่การเดินทางท่องเที่ยวในยุคที่สอง ที่ให้ความสนใจกับวัฒนธรรม (Cultural Tourism) และใส่ใจกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนของชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว (Sustainable Tourism) และยุคที่สาม ในกระแสการท่องเที่ยวที่เรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่คำนึงถึงความยั่งยืนเป็นสำคัญ โดยเน้นย้ำถึงความผูกพัน (Engaged) ของนักท่องเที่ยว (ผู้มาเยือน-Visitor-Guest) กับผู้ถูกท่องเที่ยว (เจ้าบ้าน-Host) ประสบการณ์แท้/ปฏิบัติการจริงที่มาจากการเรียนรู้ในพื้นที่ท่องเที่ยว (Active Participation) และเป็นผลให้เกิดความจดจำ-ประทับใจอย่างลึกซึ้ง ในพื้นที่ของการท่องเที่ยว (Understanding Specific Cultural of the Place)

Crispin Raymond และ Greg Richards [2] ร่วมกันกำหนดและให้คำนิยามการท่องเที่ยวแนวใหม่นี้ว่า Creative Tourism (การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์) หมายถึงการท่องเที่ยวซึ่งมอบโอกาสให้กับผู้เดินทางในการพัฒนาศักยภาพ การสร้างสรรค์ของตน ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริงที่เป็นไปตามลักษณะเฉพาะของพื้นที่เป้าหมายที่ได้ท่องเที่ยว

จากการจัดประชุมสัมมนาของสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวเอเชียแปซิฟิก (Pacific Asia Travel Association : PATA) เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2555 ณ ประเทศภูฏาน [3] ได้มีการนำเสนอแนวคิดหลักเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสกับวิถีชีวิตที่แท้จริง และเอกลักษณ์ที่มีความแตกต่างกันไปของแต่ละท้องถิ่น

แม้ว่าแต่ละท้องถิ่นจะมีลักษณะทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ใกล้เคียงกันก็ตาม แต่ความต้องการของนักท่องเที่ยวย่อมแตกต่างกันไปตามวิถีชีวิต (Lifestyle) ของแต่ละคนแต่ละท้องถิ่น ไม่มีรูปแบบที่แน่นอน หากแต่มีจุดร่วมที่นักท่องเที่ยวทุกคนต่างก็ต้องการและคาดหวังว่าจะได้รับการจากการเดินทางท่องเที่ยว คือได้สัมผัสกับประสบการณ์ของชีวิตจริง (Real Life Experience) ที่ไม่ใช่ประสบการณ์เสมือนจริงที่มีในโลกอิเล็กทรอนิกส์หรือโลกดิจิทัลอีกต่อไป ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรโลก ผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกที่รุนแรงขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เอง ประเทศต่าง ๆ ในโลกที่ต่างก็มุ่งหวังความเติบโตหรือรายได้จากการท่องเที่ยว จึงต้องเพิ่มน้ำหนักให้กับ การส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น โดยเฉพาะการเดินทางท่องเที่ยวของคนในประเทศของตนเอง ควบคู่ไปกับการเจาะตลาดที่หลากหลายมากขึ้นโดยไม่ผูกติดกับตลาดหลักที่มีรายได้สูงเพียงกลุ่มเดียว เพื่อกระจายความเสี่ยง โดยการนำเสนอผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายมากขึ้น ทั้งแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมนำมาพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้น และแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ ทั่วทุกพื้นที่

งานวิจัยนี้จะเน้นแนวทางในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์โดยใช้อาหารและวัฒนธรรมมุสลิมเป็นสื่อสร้างสรรค์ โดยพิจารณาชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชุมชนตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ที่มีบรรยากาศงดงามร่มรื่น และวิถีชีวิตที่ร่มรื่นอันเป็นเสน่ห์และเอกลักษณ์มาตั้งแต่โบราณประกอบกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประกอบอาหาร และเครื่องดื่มชนิดต่าง ๆ ที่สามารถดูแลสุขภาพ ปรับสมดุลของร่างกายให้มีความแข็งแรง ใช้ชีวิตอย่างเป็นสุข ที่มีอยู่ในหลายชุมชน เช่นเดียวกับชุมชนประจักษ์หรือชุมชนป่าตอง เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ที่ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจเบื้องต้นพบว่า มีศักยภาพและพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงสร้างสรรค์ จึงได้ร่วมกันศึกษาเชิงปฏิบัติการร่วมกับชุมชนเพื่อหาแนวทางส่งเสริมและหรือพัฒนากลุ่มชุมชนให้มีความพร้อมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สัมผัสภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชนของชุมชนมุสลิม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อแสดง

ศักยภาพของนักวิชาการในท้องถิ่นที่มีบทบาทโดยตรงที่จะพัฒนาองค์ความรู้และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างบูรณาการทั้งกระบวนการและหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง

2. วัตถุประสงค์

2.1 ศึกษารวบรวมข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชุมชนมุสลิมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.2 ศึกษาแนวทางในการพัฒนากลุ่มชุมชนให้มีความพร้อมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สัมผัสภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชน ของชุมชนมุสลิมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. ขอบเขตการวิจัย

1) ด้านเนื้อหา เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) โดยเป็นการวิจัยที่ผสมผสานการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) รวมทั้งวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เข้าด้วยกัน เพื่อได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยผู้วิจัย ชุมชนและแกนนำชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอน ตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบและร่วมรับประโยชน์ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centered Development) โดยใช้วิธีการศึกษาหลายวิธี ได้แก่ การศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Study) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

2) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คัดเลือกจากผู้เกี่ยวข้องแบบเจาะจง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) และการสังเกต (Observation)

3) พื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัย ได้แก่ ชุมชนประตูชัย และชุมชนป่าตอง ตำบลประตูชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4. วิธีการวิจัย

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา คัดเลือกจากประชากรชุมชนประตูชัย, ชุมชนป่าตอง และผู้เกี่ยวข้อง 24 คน ประกอบด้วย ภูมิปัญญาด้านอาหารมุสลิมในพื้นที่ 4 คน ผู้นำชุมชนประตูชัย 1 คน ชุมชนป่าตอง 1 คน ผู้นำทางศาสนา 2 คน สมาชิกกลุ่มองค์กรชุมชน 14 คน นักวิชาการด้านอาหารจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา 1 คนและเจ้าหน้าที่จากสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 1 คน การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจงจากประชากรที่พร้อมร่วมปฏิบัติการวิจัยซึ่งได้ครบตามกำหนดทุกกลุ่ม

4.2 เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้ในการสัมภาษณ์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. แบบสอบถาม ใช้ในการสำรวจข้อมูลพื้นฐานเพื่อประกอบการวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สัมผัสภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชน ของชุมชนมุสลิม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. แบบบันทึกการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน การทดลองทำอาหาร ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลบันทึกผลการประชุมในแต่ละครั้ง เพื่อประกอบการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล และการยืนยันผล
4. รายงานการประชุม/รายงานผลการจัดประชุม นำเสนอผลการจัดประชุม มติการประชุมในแต่ละครั้ง

4.3 ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

4.3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยผู้วิจัยประสานงานกับชุมชนซึ่งประกอบด้วยภูมิปัญญาด้านอาหารวัฒนธรรมมุสลิมในชุมชนประตูชัย และชุมชนป่าตอง ซึ่งมีความรู้และความชำนาญในการประกอบอาหาร การเลือกวัตถุดิบที่ถูกต้องตามศาสนาอิสลามมาประกอบอาหาร และสัมภาษณ์ในการ สันทนากลุ่มย่อยกับสมาชิกองค์กรชุมชนครั้งละ 4- 5 คน โดยในการสัมภาษณ์จะทำการพูดคุยตามสถานการณ์รายละเอียด 1-2 ชั่วโมง

4.3.2 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) โดยประชุมร่วมกับผู้นำชุมชน สมาชิกกลุ่มองค์กรชุมชน

4 ครั้ง หัวข้อประชุม ได้แก่ การคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่น จากวัฒนธรรมชุมชนมุสลิม , การจัดกาจัดวัตถุดิบในการประกอบอาหาร สูตรอาหาร กระบวนการทางวัฒนธรรมของอาหารแต่ละประเภท การให้บริการการท่องเที่ยว การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชน การบริการ โฮมสเตย์ การนำเที่ยว โดยแบ่งการประชุมตามหัวข้อวัตถุประสงค์ที่กำหนดของโครงการวิจัย เวลาในการประชุมขึ้นอยู่กับความพร้อมของชุมชน และในการประชุมจะจัดประกอบอาหารมุสลิมเลี้ยงและศึกษาองค์ความรู้ไปพร้อมกับการประชุมด้วย

4.3.3 การจัดให้ผู้ร่วมปฏิบัติการวิจัยได้ศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์พร้อมแนะนำให้ความรู้ ทำการสอบถามด้วยแบบสอบถามหลังการศึกษาดูงานเพื่อนำมาสรุปเป็นแนวทางการบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

4.3.4 การสำรวจพื้นที่ท่องเที่ยวของชุมชนและใกล้เคียง ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยในชุมชน รวมทั้งเจ้าหน้าที่จากสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลงพื้นที่ชุมชนประตูชัย โดยทำการสำรวจตามสภาพทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่เพื่อจัดทำรายการท่องเที่ยวเป็นแนวทางประกอบการของชุมชน

4.3.5 รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ผู้วิจัยรวบรวมและสังเคราะห์จากงานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว เอกสารเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต เอกสารจากสถาบันอยุธยาศึกษา แผ่นปลิว ข้อมูลจากภูมิปัญญาชุมชน และศาสนสถานทีรวบรวมไว้ เป็นต้น และนำเสนอรูปแบบ Model เชิงแนวคิด (Conceptual Model) แสดงโครงสร้างของระบบและรูปแบบที่เหมาะสมกับการการพัฒนากลุ่มชุมชนให้มีความพร้อมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สัมผัสภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชนของชุมชนมุสลิม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากข้อมูลทีรวบรวมใช้เครื่องมือและกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็นการวิเคราะห์โดยประมวลสรุปจัดทำรายงานตามข้อมูลทีได้รวบรวม ศึกษา สืบค้นจากกระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมของผู้ร่วมวิจัยผู้ให้ข้อมูลเป้าหมาย ประเมินตามกิจกรรมและตามวัตถุประสงค์แต่ละประเด็น โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อสรุปสังเคราะห์นำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แห่งใหม่

5. ผลการวิจัย

5.1 ข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชุมชนมุสลิม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า

5.1.1 วัฒนธรรมชุมชนของชุมชนมุสลิม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกี่ยวกับชุมชนมุสลิมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชาลวิทย์ เกษตรศิริ [4] กล่าวว่า เป็นกลุ่มของแขกที่เดินทางมาจากดินแดนอาระเบีย และเปอร์เซีย ซึ่งเข้ามามีบทบาททั้งด้านเศรษฐกิจ การค้า และด้านการปกครอง และมี 2 นิกาย คือ นิกายชีอะห์ ที่ประกอบด้วย ชาวอิหร่าน และนิกายสุหนี่ จะเป็นเชื้อสายจากอาหรับ อินโดนีเซีย มลายู และปัตตานี ชาวเปอร์เซีย ในอยุธยาทั่วไปเป็นชาวอินโด-อิหร่าน เพราะพ่อค้าชาวอิหร่านเริ่มเข้ามาไปตั้งชุมชนอยู่ตามเมืองท่าในอินเดีย ก่อน และชาวอิหร่านจำนวนมากได้แต่งงานกับสตรีพื้นเมืองอินเดีย ทำให้ลูกหลานมีเลือดผสมที่เรียกว่า กลุ่มชาติพันธุ์อินโด-อิหร่าน คนเหล่านี้ได้ขยายชุมชนและสถานการค้าไปสู่ตอนใต้ของพม่า อยุธยา มลายู เรื่อยไปจนถึงเมืองจีน แต่เดิมชุมชนชาวเปอร์เซียตั้งอยู่นอกเกาะพระนครศรีอยุธยา ต่อมาสมัยพระเจ้าทรงธรรมผู้นำชุมชน ชื่อ เถกอะหมัด ได้เลื่อนตำแหน่งเป็นเสนาบดีกรมมหาดไทย จึงได้พระราชทานที่ดินในเขตกำแพงพระนครให้ตั้งศาสนสถานและบ้านพักอาศัย ลูกหลานของเถกอะหมัดได้มีบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองการปกครองและการค้าสืบต่อมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์

ชุมชนชาวไทยมุสลิมชุมชนประตูชัย เชื่อว่าตนเองเป็นชุมชนชาว “จาม” (ปัญญา เส้นขาว, ผู้ให้สัมภาษณ์) อ้างใน วันทนา เนาว์วัน และคณะ [5] โดยมีบทบาทเป็นทหารอาสา คือ กรมอาสาจามมีพระราชวังสันเป็นเจ้ากรม กรมนี้ยังมีสืบเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ถึงแม้ว่าอาณาจักรจามปาจะล่มสลายไปแล้วโดยถูกเวียดนามครอบครองเมื่อตอนปลายสมัยอยุธยา ชาวจามในอยุธยาสมัยนั้นมีอาชีพสานเสื่อลานขาย และยังมีอาชีพทอผ้าส่งออกตลาดใกล้เคียงอีกด้วย

วัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะเฉพาะของชุมชนเอง และผสมผสานวัฒนธรรมมุสลิมในแหล่งอื่น ๆ ของประเทศ โดยเป็นวัฒนธรรมตามวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในเทศกาลประเพณีตลอดจนวันสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนา เช่น 1) การทำบุญฝากครรภ์ จะทำเมื่ออายุครรภ์เข้าเดือนที่ 3-7 2) การขึ้นเพลหรือ

แย่งเปล หลังคลอดแล้ว นอกจากทำพิธีอาชาน และ กอมัตเป็นภาษาอาหรับ ตลอดจน การตัดผมไฟหรือฉลอง มะหะบานห์แล้ว ยังมีการขึ้นเปล โดยการนำเด็กใส่เปล ผูกสายเปลด้วยสร้อยทอง นำขนม ของเล่น เงิน ผูกห้อย ติดกับเปลไว้ด้วย ให้ผู้ใหญ่ในชุมชนโกวเปลประกอบ บรรเลงดนตรีทำนองเสนาะกล่อมเด็ก หลังจากนั้นให้เด็ก ที่มาร่วมงานแย่งชิงสิ่งของที่ห้อยไว้กลับบ้านเป็นการแจก ทานและเลี้ยงอาหารด้วย 3) การเริ่มเรียนภาษาอาหรับ เมื่ออายุระหว่าง 3- 5 ขวบ เพื่อเป็นการเตรียมพร้อม สำหรับการศึกษาคัมภีร์ตามหลักศาสนา โดยเรียนที่มัสยิด ทั้งเด็กหญิงและชาย 4) พิธีสูนัต คือการขลิบปลายอวัยวะ เพศชายเมื่ออายุระหว่าง 7-15 ปี ซึ่งต้องจัดให้มีการอ่าน คัมภีร์ กรอ่านและบทสวดภาษาอาหรับ และเลี้ยงอาหาร โดยเฉพาะในพิธีนี้ควรมี ข้าวเหนียวเหลือง และกะดูรีย เป็นอาหารมงคล 5) พิธีตัมมัสกรอ่าน เป็นการจัดให้เด็กที่ เรียนการอ่านคัมภีร์กรอ่านจบแล้ว มาอ่านต่อหน้า ครูผู้สอนโดยครูผู้สอนจะอ่านคลอไปด้วยกัน เสร็จแล้ว เลี้ยงอาหารและแจกทาน (เงิน) 6) การทำละหมาด ชุมชนประตูลย์ทำละหมาดวันละ 5 ครั้ง เช่นเดียวกับ ชุมชนมุสลิมอื่น ๆ และการทำละหมาดพิเศษวันศุกร์บ่าย โดยจัดเวลาใน 5 ช่วงเวลาแต่ละวันโดยประมาณ คือ เริ่ม เวลา 05.00 น. 12.30 น. 15.30 น. 18.00 น. และ 19.30 น. 7) วันตรุษสำคัญต่าง ๆ เช่น วันฉลองการถือ ศีลอดหรือวันฮารีรายอ มี 2 วัน (วันอิฎิ้ลฟิตรี และ วันอิฎิ้ลอฎฮา) วันอีดใหญ่ วันเมาลิด วันถือศีลอดในวันอา รอฟะห์ และวันอาชुरอ เป็นต้น

5.1.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมุสลิม จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ที่ค้นพบจากการจัดทำกิจกรรมกลุ่ม ย่อย และได้คัดเลือกเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ อาหาร วัฒนธรรมมุสลิม โดยอาหารวัฒนธรรมมุสลิมเป็นภูมิ ปัญญาที่สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยนิยม ทำรับประทานใน วิถีชีวิตและในกิจกรรมวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ

อาหารมุสลิม (Muslim food) นิดดา หงส์วิวัฒน์ [6] ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึงอาหารที่กินได้ตามกฎ อิสลาม โดยครัวมุสลิมในเมืองไทยที่แต่ละชุมชนสังกัดอยู่ จะมีอัตลักษณ์ 2 อย่าง คือ 1) ชุมชนคนไทยมุสลิม กิน อาหารไทยในชีวิตประจำวันเหมือนคนไทยทั่วไป เพียงแต่ เลือกอาหารให้ถูกต้องตามกฎอิสลามเท่านั้น และ 2) ชุมชนมุสลิมที่ตระหนักรู้ในรากเหง้าของตนเอง ที่สืบสาน วัฒนธรรมบางอย่างที่เป็นเอกลักษณ์ทางชนชาติของตน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัฒนธรรมอาหาร ซึ่งมักแสดง ออกมาในวาระ หรือเทศกาลต่าง ๆ ทางศาสนาประเพณี เช่น งานพิธีการเกิด พิธีขลิบ พิธีแต่งงาน งานเลี้ยง งาน บุญสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนา ได้แก่ เทศกาลรอมฎอน วัน อีดเล็ก วันอีดใหญ่ วันเมาลิด เป็นต้น อาหารมุสลิมที่คน ไทยรู้จักคุ้นเคย มักได้แก่ ข้าวหมกไก่ โรตีสุนิตต่าง ๆ สะเต๊ะเนื้อ สลัดแขก ก๋วยเตี๋ยวแกง ที่มีขายทั่วไป แต่ใน ความเป็นจริงยังมีอาหารในวัฒนธรรมมุสลิมอีกจำนวน มาก แตกต่างกันไป

อาหารวัฒนธรรมมุสลิม ที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชน ประตูลย์ มีหลายชนิด เช่น 1) ข้าวหมก เป็นอาหารยอด นิยมชนิดหนึ่งของชุมชน มีการจัดเลี้ยงในงานพิธีต่าง ๆ มี ทั้งหมกด้วยไก่ แพะ หรือเนื้อวัว ซึ่งสิ่งสำคัญคือน้ำปรุงใน ข้าวคือน้ำกุหลาบที่ปรุงจากเครื่องเทศพิเศษหลายชนิด หุงหรือหนึ่งให้สุกนุ่มไปพร้อมกับเนื้อสัตว์ที่จะหมก รับประทานกับน้ำจิ้มรสหวานและผักสด 2) มัสมัน ทำได้ ทั้งจากเนื้อไก่ เนื้อวัวหรือเนื้อแพะ เป็นการต้มเคี่ยว เนื้อสัตว์กับเครื่องเทศรสหอมแรงจนเนื้อนุ่มชุ่มเครื่องแกง ออกรสเค็ม เปรี้ยว หวาน 3) ปะบ่า เป็นอาหารเสี่ยงทาย ในงานมงคลของชุมชนประตูลย์โดยเฉพาะ เรียกได้ว่าเป็น ทั้งอาหารหวานและอาหารคาว เพราะมีส่วนผสม เช่น แป้งข้าวเจ้า น้ำตาลมะพร้าว กะทิ กล้วย ไข่ไก่ ตะไคร้ ขิง พริกไทย เนย และมะพร้าวขูดโรยหน้า นิยมทำเลี้ยง งานในศพเพราะเชื่อว่าจะช่วยให้วิญญาณผู้ตายไม่ทรมาน 4) มะตะบะ เป็นแผ่นแป้งสาทิทอดในเนย ใส่ไส้ทั้ง ไส้เค็ม หรือไส้หวาน ถ้าเป็นไส้เค็มจะรับประทานกับน้ำอาจาก 5) โรตีสายไหม เป็นขนมหวานเอกลักษณ์เฉพาะชุมชนที่มี ชื่อเสียงมาช้านานเป็นที่รู้จักทั่วประเทศมีองค์ประกอบ สำคัญ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นสายไหมที่ดึงจากน้ำตาล เคี้ยวจนเหนียวเหนียวติดเป็นเส้นไหมได้ด้วยหัวเชือกที่ทำจาก การกวบแป้งสาทิกับน้ำมันพืชจนสุกหอม และส่วนที่เป็น แผ่นแป้งสำหรับห่อเส้นไหมเวลารับประทาน

5.2 แนวทางในการพัฒนาภูมิปัญญาให้มีความพร้อมเพื่อ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สัมผัสภูมิปัญญา ท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชน ของชุมชนมุสลิม จังหวัด พระนครศรีอยุธยา จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ การ ทดลองทำอาหาร พบว่า ผลจากการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ และนำมาสรุปในการประชุมกลุ่มย่อย ที่ประชุมได้ ร่วมอภิปรายกันอย่างกว้างขวาง และใช้มติเอกฉันท์ใน การคัดเลือกรูปแบบที่เหมาะสมกับการการพัฒนาภูมิ ชุมชนให้มีความพร้อมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิง

สร้างสรรค์สัมผัสมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชน ของชุมชนมุสลิม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยนำเสนอในรูปแบบของ โมเดลเชิงแนวคิด (Conceptual Model) แสดงโครงสร้างของระบบและรูปแบบที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชนให้มีความพร้อมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สัมผัสมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชน ของชุมชนมุสลิม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตาม Model ELSVDE ดังนี้

รูปที่ 1 Model ELSVDE รูปแบบที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชนให้มีความพร้อมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สัมผัสมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชน ของชุมชนมุสลิม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

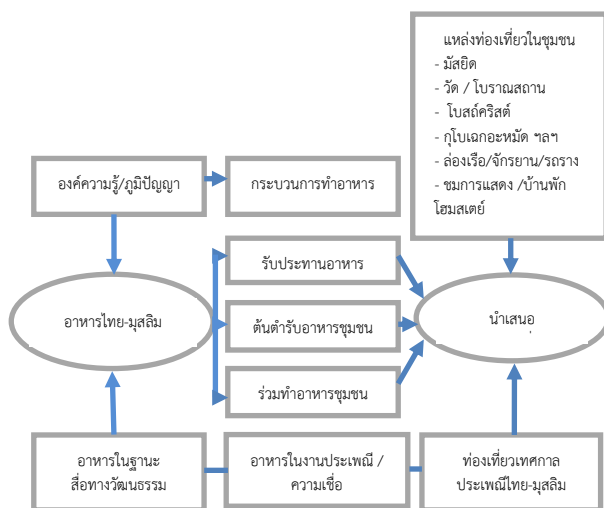
ผลจากการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อกำหนดรูปแบบที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชนให้มีความพร้อมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สัมผัสมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชน ของชุมชนมุสลิม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้นำ Model ELSVDE ไปสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญที่มีกลุ่มตัวอย่างเดิมเพื่อหาข้อสรุปและยืนยันรูปแบบที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชนให้มีความพร้อมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สัมผัสมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชน ของชุมชนมุสลิม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการสัมภาษณ์ พบว่า รูปแบบการพัฒนาชุมชนให้มีความพร้อมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สัมผัสมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชน ของชุมชนมุสลิม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตาม Model ELSVDE ทั้ง 3 ด้าน มีความเหมาะสมในการพัฒนาชุมชนเพื่อเป็นต้นแบบสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สัมผัสมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชน

ของชุมชนมุสลิม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยกำหนดรายละเอียดแต่ละด้าน ดังนี้

5.2.1 ด้านแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ชุมชนเตรียมการจัดประสบการณ์รองรับนักท่องเที่ยวด้วยการจัดกิจกรรมทำอาหาร ซึ่งชุมชนเลือกเองคือโรตีสายไหม เพื่อเป็นสื่อสำคัญในการนำเสนอให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนการแนะนำการชิมอาหารอื่น ๆ การเลือกซื้ออาหาร ของที่ระลึก และการนำชมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

5.2.2 ด้านคุณค่าทางสังคมวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม โดยพิจารณาจากหลักการจัดกิจกรรมตามแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ เป็นกิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตของชุมชนประจักษ์ เป็นกิจกรรมที่สามารถสอนได้ด้วยแนวทางของชุมชนเอง และเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ ชุมชนจึงเห็นควรจัดเตรียมความพร้อมของสมาชิกก่อนซึ่งเป็นการเตรียมด้านอุปทานเนื่องจากชุมชนไม่เคยจัดการท่องเที่ยวมาก่อน กิจกรรมที่ชุมชนเตรียมการ เช่น การจัดทำโปรแกรมท่องเที่ยวที่นอกเหนือจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำโรตีสายไหม คือ การนำเที่ยวชุมชน 3 ศาสนา (พุทธ คริสต์ อิสลาม) การนำชมแหล่งโบราณสถานการจัดบ้านพักแบบโฮมสเตย์ การชมศิลปะการแสดงของเยาวชนเพื่อให้เวลาแก่นักท่องเที่ยวได้ใกล้ชิดกับชุมชนมากขึ้น

5.2.3 ด้านประสบการณ์ตรงกับเจ้าของวัฒนธรรม ชุมชนได้จัดตั้งกลุ่มจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนขึ้น เพื่อให้สมาชิกรับผิดชอบให้บริการตามความพร้อมและความถนัดของแต่ละคน โดยมุ่งสร้างความผูกพันและประสบการณ์อันแท้จริงกับนักท่องเที่ยว อันจะทำให้นักท่องเที่ยวมีความจดจำ ประทับใจ และท้ายที่สุดจะเข้าใจอย่างลึกซึ้งในวิถีชีวิตของชุมชน ไม่ใช่เป็นเพียงการมาชมเพียงห่าง ๆ แล้วกลับไป โดยไม่ลงมาเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงที่ชุมชนจัดเสนอ ซึ่งสรุปได้ดังแผนภูมิในรูปที่ 2 ต่อไปนี้

รูปที่ 2 แนวทางการนำเสนอวัฒนธรรมไทยมุสลิมกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้านอาหารชุมชนมุสลิม

6.สรุปและอภิปรายผล

จากผลการวิจัยด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเฉพาะอาหารวัฒนธรรมมุสลิม โดยภาพรวมเป็นวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะคือเป็นชุมชนอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขกับชุมชนชาวไทยพุทธและชาวไทยคริสต์ เรียกได้ว่าเป็นชุมชน 3 ศาสนาที่มีความกลมกลืนเอื้ออาทรซึ่งกันและกันอย่างสันติสุข โดยเฉพาะชุมชนชาวมุสลิมที่มีครัวเรือนมากกว่าอีก 2 ศาสนา มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองที่ยังคงเคร่งครัดกับหลักปฏิบัติทางศาสนาที่ยึดพระเจ้าและคัมภีร์กุรอ่านเป็นหนทางดำเนินชีวิตทั้งงดงามนับแต่เกิดจนตาย นับเป็นชุมชนแบบอย่างที่ดีที่สามารถจรรโลงสังคมปัจจุบันให้ดำเนินต่อไปด้วยความพอเพียงและพัฒนาอย่างยั่งยืนแห่งหนึ่งในพระนครศรีอยุธยา ในส่วนของอาหารวัฒนธรรมมุสลิมนั้น มีหลายชนิดที่ผ่านการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสู่รุ่นปัจจุบัน และมีการปรับเปลี่ยนตามสภาพทรัพยากรสิ่งแวดล้อม แต่ยังคงรักษารสชาติและรูปแบบการรับประทานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน อาหารที่มีชื่อเสียงของชุมชนคือโรตีสายไหมที่ชุมชนได้เลือกขึ้นมาเพื่อเป็นสื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในครั้งนี้ นับว่าสอดคล้องตามแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ในที่เน้นการนำวัฒนธรรมวิถีชีวิตหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นสื่อสร้างประสบการณ์ (ธีระ สนิเดชารักษ์ และนาฬิกาอดิศักดิ์แสงสนิท) [7]

แนวทางการพัฒนากลุ่มชุมชนเพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สัมผัสภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น กลุ่มชุมชนได้รับการพัฒนาโดยการอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน การประเมินการอบรมพัฒนา การทดลองทำอาหาร การจัดบ้านพักแบบโฮมสเตย์ การจัดประสบการณ์ทำโรตีสายไหมเพื่อเตรียมนำเสนอนักท่องเที่ยวอย่างครบวงจรตามคุณลักษณะของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับการอภิปรายผลการวิจัยของสุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ. [8] ที่อ้างแนวคิดของจินว่าสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ว่า เมื่อได้ยิ่นก็จะล้มเมื่อได้เห็นก็จะจำได้ แต่เมื่อได้ลงมือทำก็จะเข้าใจทำให้ชุมชนเข้าใจและเกิดความสนใจจึงจัดประชุมร่วมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มขึ้นมาดำเนินการจัดทำรายการท่องเที่ยว จัดทำเอกสารความรู้เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชน และพร้อมเผยแพร่ทั้งทางโปสเตอร์ แผ่นพับ และเว็บไซต์โครงการศูนย์ท่องเที่ยวชุมชนภาคกลาง รวมทั้งมีเว็บไซต์โครงการชุมชนบ้านประจักษ์ พร้อมจัดให้บริการการท่องเที่ยว

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

7.1.1 เนื่องจากการค้นพบจากการวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตที่สงบสุข สภาพแวดล้อมที่งดงาม มีทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ แต่ชุมชนยังไม่เคยจัดการท่องเที่ยวมาก่อนและต้องการจัดบริการการท่องเที่ยว จึงควรจัดกิจกรรมที่ไม่ขัดตามหลักศาสนาอิสลาม จัดหาสถานที่ให้นักท่องเที่ยวทำละหมาดที่เหมาะสม จัดให้มีห้องน้ำแยกชายหญิง จัดดูแลความสะอาดและภูมิทัศน์บริเวณชุมชน อาคารบ้านพักอาศัยให้น่ารื่นรมย์ยิ่งขึ้น เพราะชุมชนตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่บรรยากาศดีเป็นจุดขายที่มีอยู่แล้ว จัดทำป้ายบอกทางทั้งภาษาไทยและภาษาอาเซียน มีมาตรการรักษาความปลอดภัยให้พร้อม จัดให้มีมัคคุเทศก์และสมาชิกของชุมชนที่สามารถให้บริการการท่องเที่ยวที่มีวินัยเคารพตามหลักศาสนาอิสลาม และจัดสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว และควรพร้อมรับนักท่องเที่ยวทุกศาสนา

7.1.2 ชุมชนควรจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน โดยเฉพาะที่จำเป็นสำหรับการนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative

Tourism) เช่น ข้อมูลพื้นฐาน ชุมชนประจักษ์ ชุมชนป่าตอง ข้อมูลกลุ่มชุมชน ผู้ให้บริการการท่องเที่ยว ข้อมูลภูมิปัญญาการทำโรตีสายไหมที่จะใช้เป็นสื่อในการนำเสนอนักท่องเที่ยว เอกสารเผยแพร่ข้อมูลชุมชนที่แสดงศักยภาพพร้อมให้บริการการท่องเที่ยว โปรแกรมนำเที่ยว ตลอดจนข้อมูลบ้านพักโฮมสเตย์ ศิลปะการแสดงที่จะนำเสนอ สถานที่หรือบุคคลที่ติดต่อ รวมทั้งค่าใช้จ่ายของการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่ชัดเจนและเป็นธรรม

7.1.3 หน่วยงานในระดับนโยบายควรนำโมเดลหรือรูปแบบการจัดการการพัฒนาชุมชนให้มีความพร้อมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สัมผัสมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชน ไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาชุมชนหรือกลุ่มชุมชนอื่น ที่มีลักษณะเดียวกัน เนื่องจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชุมชนหลากหลายวัฒนธรรม สามารถพัฒนาไปสู่ชุมชนหรือกลุ่มชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ในรูปแบบอื่น

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.2.1 ภาครัฐควรส่งเสริมให้ชุมชนใช้ศักยภาพที่มีในท้องถิ่น ชุมชนเพื่อพัฒนาให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพิ่มขึ้น เพราะปัจจุบันมีกระแสการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงมาสู่การท่องเที่ยวที่สนใจการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากขึ้น

7.2.2 ควรพัฒนาบุคลากรขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลทุกระดับ และองค์การบริหารส่วนตำบลให้มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) โดยผ่านสื่อวิถีชีวิตชุมชน

7.2.3 ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารทุกวัฒนธรรมโดยเฉพาะวัฒนธรรมอาเซียน

7.2.4 ควรส่งเสริมและพัฒนาการประชาสัมพันธ์และการตลาดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้มากขึ้น ทั้งด้านการพัฒนาระบบฐานข้อมูล และการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์

8. เอกสารอ้างอิง

- [1] มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. (28 มีนาคม 2559). องค์ความรู้

เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism). สืบค้นเมื่อ สืบค้น

จาก: http://www.dasta.or.th/creativetourism/attachments/article/112/20_9271.pdf

- [2] Crispin Raymond and Greg Richards. (2015 July 18). Creative Tourism. Available : http://www.dasta.or.th/creativetourism/attachments/article/112/20_9271.pdf
- [3] การจัดประชุมสัมมนาของสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวเอเชียแปซิฟิก (Pacific Asia Travel Association : PATA) เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2555 ณ ประเทศภูฏาน สืบค้นเมื่อ กรกฎาคม 2559. สืบค้นจาก <http://etatjournal.com/web/etat-journal/2012/2012-apr-jun/449-22555-travel>
- [4] ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, อยุธยา (DISCOVERING AYUTTHAYA), พิมพ์ครั้งที่ 6 กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย, 2550
- [5] วันทนา เนาว์วัน และคณะ “การศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สัมผัสมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา :ผลิตภัณฑ์อาหารวัฒนธรรมมุสลิม ชุมชนเมือง เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา , 2558.
- [6] นิดดา หงส์วิวัฒน์, อาหารมุสลิม, พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงแดด, 2547.
- [7] อีระ สิ้นเดชาภิรักษ์ และนาฬิกาอดิศักดิ์ แสงสนิท, “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: การรับรู้ของนักท่องเที่ยวความพร้อมของเจ้าของกิจกรรม และความเป็นไปได้ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย,” บทความคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554 , หน้า 1-22.
- [8] สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ, การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism), องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) ร่วมกับคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ, 2556.